

Олена КОЗАКЕВИЧ

ЛЬВІВ — ОСЕРЕДОК ТРИКОТАЖНОГО ВИРОБНИЦТВА (кінець XIX — перша третина XX ст.)

У статті розглянуто один з провідних осередків трикотажного виробництва у Східній Галичині кінця XIX — першої третини XX ст. — Львів. Визначено важливі етапи розвитку у контексті соціокультурних чинників та явищ зазначеного періоду, розглянуто основні типи виробництва, простежено значення фахової освіти у піднесенні місцевого трикотажного промислу, охарактеризовано асортимент та художньо-стильові особливості трикотажних виробів.

Ключові слова: трикотаж, робітні, мануфактури, фахова освіта, асортимент, мода, традиція, художні особливості.

Вже від часів свого заснування Львів відбувся як важливий осередок торгівлі та ремесла, відомий далеко поза межами західноукраїнських земель. Завдяки організації цехового виробництва [42; 49; 48] виготовлення текстильних виробів, в'язаних зокрема, отримало новий, якісний рівень, що проявилось у поєднанні європейського досвіду та місцевих традицій. Власне, тривалий час у народній українській одязі в'язання спицями (трикотаж) не було таким поширеним, як-от ткацтво чи вишивка. Натомість серед заможних мешканців міст та знаті трикотажні вироби стали важливою частиною гардеробу, «візитівкою» соціального статусу їх власника [45]. Упродовж наступних століть під впливом соціокультурних чинників і явищ видозмінювалися способи продукування трикотажу та його асортимент, художньо-стильові особливості зокрема, що наприкінці XIX — у першій третині XX ст. дало змогу говорити про трикотажне виробництво на теренах Східної Галичини як самодостатній різновид місцевого текстильного промислу [18; 24].

Актуальність статті — презентація Львова як одного з провідних осередків виготовлення трикотажу на західноукраїнських теренах зазначеного періоду. Розглянуто основні типи виробництва, простежено вплив професійно-мистецької освіти на художньо-естетичні якості речей, окреслено творчу діяльність майстрів в'язальної справи, визначено тенденції місцевого трикотажу в контексті європейської моди кінця XIX — першої третини XX ст. Основною джерельною базою для написання статті послуговували архівні матеріали Центрального державного історичного архіву України у Львові (далі — ЦДІАУЛ), Державного архіву Івано-Франківської області (далі — ДАІФО), Державний архів Волинської області (далі — ДАВО) та низка періодичних видань. Запропонована праця продовжує цикл авторських публікацій, у яких розкрито розмаїття локальних особливостей витвору традиційних та професійних в'язаних артефактів в Україні кінця XIX — початку XXI ст. [19; 20; 21; 22; 23; 24]. Практично до останньої третини XIX ст. на теренах Східної Галичини в'язані спицями та на спеціальному обладнанні вироби визначали терміном «панчішні», «панчішкові»¹. Лише від 1880-х рр. у адресних

¹ Основним трикотажним асортиментом були панчохи, тому й робітні, мануфактури, де виготовляли в'язані вироби, головню називали панчішними. У виготовленні панчішок застосовували основне переплетення (базо-

книгах та промислово-торговельних покажчиках (так званих «скоровідзах») з'являється окрема група текстильних товарів під назвою «трикот» (жакети, камізьелки, кафтанчики, штанді, гамаші, шалі і т. ін.), а спосіб їх виготовлення став знаним як «трикотарство» [43; 44; 47] (Іл. 1). Власне, на це вплинула низка чинників, пов'язаних передовсім з європейськими модними тенденціями та соціокультурними трансформаціями у суспільстві наприкінці XIX ст. Наприклад, популяризація спорту й активного відпочинку, і, безперечно, жіноча емансипація, посприяли розвитку зручного, теплого та практичного одягу. Урбаністичний вплив на традиційне мистецтво спричинив відхід від багатовікових культурних надбань, а «модна» конфекція щораз частіше заповнювала і витісняла народну ношу [16; 24; 25; 27]. Ось як це питання, дещо з гумором, дискутувалось на шпальтах газет: «...Тепер приходить другий степінь цивілізації: волосє утинаєся, кучму продаєся жидові або якому простому міщукowi, а натягаєся капелюшок панській за 50 кр.; шаравары в кут, чоботы с халявами, хотьбы і «палььоними» на банти а натягаєся сподні і штифлети, і — готовий панич. Дівчина міщанска — чому би не мала хотіти зостати панною? Тою самою драбиною, що нею міщук виліз в панича, вона вийде в панну. Бекешу, лисом подбиту, еше добру, купила жидовка за 5 злр., а мати додала поневоли других 5 злр. і куплено панській плащ, та хоть уже надходжений, але с новими гудзиками. Тихцем спродалося (щобы старі не виділи) по троха то сего то того з хати і докупилося черевики і парасольку — і готова панна» [15].

У такий спосіб розвивалися і трикотажні вироби: професійні «модні» вироби поступово входять у повсякденний побут сільського населення (хустини, шапки, рукавиці-пальчата), рівночасно як традиційні вироби чи способи декору слугують джерелом для створення новомодних витворів (автентичні капчурри для леццатарства, гуцульський орнамент для трикотажних комплектів тощо).

Зазначимо, що майже до 1920-х рр., не зважаючи на доволі позитивну динаміку у розвитку «три-

Іл. 1. Жакетик підлітковий білого та бузкового кольору, Східна Галичина, волічка, в'язання спицями (опубліковано: «Nowe Mody». — 1913)

котарства» в цілому, у Львові, зрештою, як і на решті західноукраїнських теренів, переважав привізний товар. Великий вплив імпорту (часто не найкращої якості, за низькими цінами) пригальмував діяльність місцевого продуцента, заганняючи його у жорсткі рамки конкуренції. Подібною була ситуація у текстильному виробництві на загал: у регіоні [Східна Галичина] з аграрною домінантою відсутність фабрик та механізації виробничого процесу не сприяла вишколу фахівців, а брак професійних працівників ускладнював створення повноцінних трикотажних підприємств. Власниками торгівлі головно були євреї, значно рідше — поляки, українців — поодинокі приклади². Євреї приділяли вишколу молоді особливу увагу, готуючи кваліфіковані кадри для текстильної галузі, — то й не дивно, що тривалий час (кін. XIX — поч. XX ст.) вони впевнено тримали першість у цій царині [22].

Сягнувши високого технічного рівня, продуценти країн Західної Європи (Франція, Англія, Австрія) стали головними постачальниками в'язаної продукції [49]. Найпоширенішим асортиментом торгівлі,

ве) «гладь», «лицева петля», «джерсі», а згодом й інші речі у цій техніці почали називати «панчішковими». Це значно ускладнює достеменно визначити тип трикотажної продукції, яку виготовляли до початку XX ст. або імпортували на терени Галичини.

² Опрацювання джерельної бази кінця XIX — першої третини XX ст. дало змогу створити перелік (неповний. — О. К.) торговельних та виробничих підприємств. Зафіксовано понад 400 найменувань фірм і майстерень, а також перелік трикотажного товару, який продавали чи виготовляли.

Іл. 2. Реклама панчіх марки «DELTA» «77», «777» і «7777», Львів (опубліковано: Нова Хата. — 1937. — Ч. 7)

який головно вплинув на розвій європейського трикотажного виробництва, на українських теренах зокрема, були панчохи. Залежно від модних тенденцій в одязі кінця XIX — першої третини XX ст., ці вироби були різноманітної якості, кольорів, переплетень, візерунків, що значною мірою впливало на їх ціну. Наприклад, від середини 1920-х рр. панчохи темних кольорів виходять з моди, натомість свідчення вишуканого смаку власниці — панчішки тілесного кольору, що створювало ілюзію оголеного тіла. Дешевші вироби в'язали з бавовни, значно дорожче цінилися шовкові — тонкі, газові, а також сітчасті з золотої чи срібної нитки [24]. У магазинах модних новинок або на складах текстильних товарів можна було придбати панчохи «патентові», «нитяні» (льняні), «фільдекосові» (1 кг — 38 зл.), шовкові (за пару 3 зл.), «в торбинках», шкарпетки нитяні «Геркулес»,

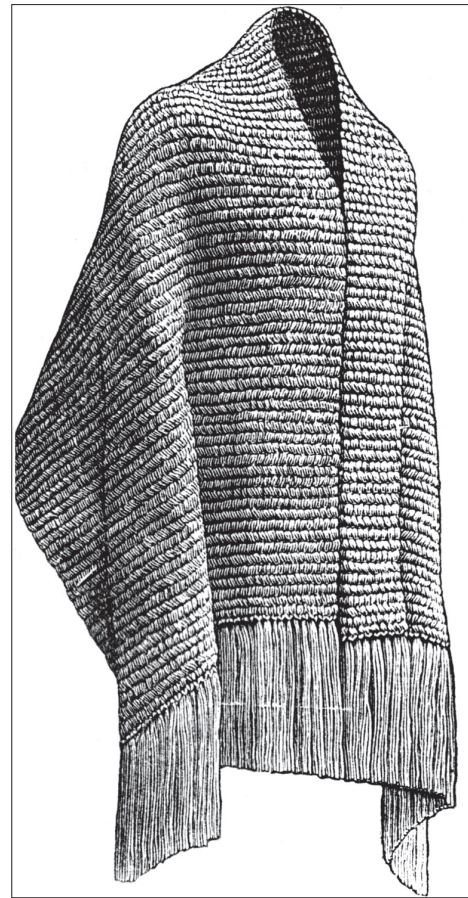
«сосновічанка», шовкові візерункові, панчохи бавовняні (за пару 1,20 зл.), вовняні (за пару 4 зл.), піввовняні (за пару 2 зл.), панчохи бавовняні гіршої якості (1 тузін — 16 зл.), панчохи бавовняні кращі (1 тузін (12 шт.) — 20 зл.), панчохи півшовкові (за пару 2 зл.), панчохи марок «DELTA» «77», «777» і «7777», «ОНА» [1; 2] (Іл. 2; Іл. 3). Окрім панчішно-шкарпеткових виробів від кінця XIX ст. у переліку товарів львівських крамниць — вовняні хустини, рукавички, шалі, головні убори, спідня білизна системи д-ра Єгера³, пуловери, безрукавки, сукні, дитячі трикотажні речі тощо⁴ (Іл. 4).

³ У 1880 р. лікар Густав Єгер (*Jeager*) запропонував овечу вовну для виготовлення трикотажного білизняного асортименту, Леман (*Leman*) вніс пропозицію щодо застосування бавовни [18, с. 21]. Льюїсом Томаліном (*Lewis RS Tomalin*) було прочитано і опрацьовано книгу «Культура здоров'я» доктора Густава Єгера (1832—1916) — професора зоології та психології Університету в Штутгарті (Німеччина). Єгер вірив, що тваринні волокна краще впливають на здоров'я людини. Л. Томалін підтримував цю ідею. Перший магазин вовняної трикотажної білизни було відкрито 1884 р. у Лондоні, а одяг було представлено під назвою «Санітарні системи доктора Єгера».

⁴ «Астра»: фабрика білизни — білизна вовняна і системи д-ра Єгера (теплі підштаники (3.60 зл.), кафтанчики (2.90 зл.), вовняні реформи (4.60 зл.)), Львів, вул. Сикстуська, 2 (тепер — вул. П. Дорошенка), — 1936; **Ахт Герман**: Товарний Дім — взуття, галантерея, трикотаж д-ра Єгера і т. ін., Львів, вул. Городоцька, 12, — 1909; **Бардаш Ф.**: головний склад готової білизни, панчіх, шкарпеток, товарів «панчішною» роботи, Львів, вул. Театральна, 9, — 1880; **Блявштайн Малці**: магазин новинок — шовкові та нитяні рукавички, ажурні панчохи, комірці, шалики, жаботки, Львів, вул. Валова, 11, — 1911; **Брух Маур**: торгівля трикотажними виробами, Львів, пл. Сербська, 26, — 1928; **Вейн М.**: трикотаж, білизна системи д-ра Єгера, пледи, краватки, взуття, Львів, вул. Трибунальська, 1 (тепер — вул. Шевська), — 1887; **Габріель С. і Хлебонік Л.**: білизна чоловіча, жіноча, дитяча системи д-ра Єгера, шкарпетки, панчохи, Львів, пл. Галицька, 3, — 1890; **Гольдберг М.**: склад (засн. 1902 р.) дитячої конфекції, шовкових тканин, панчіх, трикотажних виробів, кравецьких додатків, Львів, вул. Галицька, 9, — 1930; **Еріх Вікторія**: склад чоловічої та жіночої білизни, великий вибір панчіх і хустин, Львів, вул. Сикстуська, 14 (тепер — вул. П. Дорошенка), — 1909; **Залеські Зігмунд**: камізельки, пуловери, рукавички, шкарпетки, галантерея чоловіча і жіноча у великому асортименті, Львів, пл. Боїмів, 1 (тепер — вул. Староєврейська), — 1934; **Зіхер І.**: магазин жіночих і чоловічих новинок та галантереї — великий вибір білизни власного виробництва, комірців, манжетів, краваток, рукавичок, панчіх filed'ecose і

Іл. 3. Реклама панчіх в журналі мод «Vogue» (опубліковано: Vogue. — 1929 (April). — № 9)

Іл. 4. Шаль білого кольору, оздоблений довгими френзе-лями, поч. XX ст.; Східна Галичина; вовна; в'язання гачком (опубліковано: «Nowe Mody». — 1913)

шовкові, сорочки спортивні чоловічі тощо, *Львів, пл. Капітульна, 3* (тепер — частина вул. Староєврейської навпроти катедри), — 1907—1931; **Кнауер Ф. і Син:** полотна швейцарські, голландські, білизна столова, рушники, шифони, капи на ліжка гобеленові і трикотажні, білизна чоловіча власного виробу, панчохи і шкарпетки нитяні і бавовняні білі і кольорові, склад вовняної білизни д-ра Єгера. Склад готових порт'єр по фабричній ціні, на зиму — зимові хустини всіх гатунків, пледи, кафтанчики, штани, шкарпетки вовняні, бавовняні, *Львів, пл. Капітульна* (тепер — пл. Катедральна), «*Під Золотим Левом*», — 1886; **Крокоскій А.:** магазин полотен, виробів панчішних, спеціальний склад готової чоловічої і жіночої білизни, *Львів, пл. Марійська, 8* (тепер — пл. А. Міцкевича), — 1877; **Манзера** магазин: найдешевші панчохи різних кольорів — шовкові закордонні, газові 1 сорт, шовкові флор, пів шовкові, фільдекосові, тонкі нитяні з подвійною стопою, рукавички жіночі та чоловічі, чоловічі панчохи і шкарпетки тощо, *Львів, Ринок, 14*, — 1923; «**Манон**», магазин панчіх: «панчохи, комбінації, скарипти мужеські», *Львів, вул. Шайнохи, 1* (тепер — ріг вул. Коперника), — 1934 р.; «...Шовкові панчохи висортовані, в найкращій якості по 1,95 зол., матові 2.50 зол., РЕФОРМИ 85 гр.,

комбінації 2.50 зол., Скарипти мужеські 60 гр, поручає магазин панчіх «Манон»; **Новак Йосиф:** магазин жіночої і чоловічої білизни, панчохи, шкарпетки, рукавички, зимова білизна, светри, пуловери, *Львів, пл. Марійська, 6* (тепер — пл. А. Міцкевича), — 1936; **Оберлейтгнера Синів** фабрика: білизна чоловіча, жіноча, полотна, столова білизна, панчохи, шкарпетки на складі, *Львів, пл. Марійська, 8* (тепер — пл. А. Міцкевича), — 1891; **Перша спілка львівських кравців:** виготовлення чоловічого і дитячого одягу, в асортименті чоловічої білизни — сорочки, кальсони, коміри, манжети з фабрик, зокрема чоловічої білизни д-ра Єгера, *Львів, вул. Гетьманська, 4* (тепер — частина проспекту Свободи), — 1888; «**ПФАУ**»: магазин різноманітних трикотажів, панчіх та рукавичок. Панчохи грубіші практичні, патентові, тонкі нитяні з подвійною стопою, флор з подвійною стопою, флор зі швом, шовкові французькі, чоловічі міцні нитяні, фільдекосові і правдиві «карісбадські», дитячі, стопи до панчіх марки «Ideal», білизна, спеціальний склад трикотажу, *Львів, Ринок, 45*, — 1923; **Тітлер Фердинанд:** магазин модних товарів — корсети, гапті швейцарські, коронки в асортименті, «саксонські» панчохи жіночі і дитячі, блузки і сорочки шовкові й вовняні, рукавички, *Львів, вул. Га-*

Тривкий і певний зарібок
20—30 корон тижнево

Може мати кожний, хто буде працювати на опатентованій „довгій“ машині „Славія“. — Ані вік, ані пол не можуть бути на перешкоді. Віддалене не має жадного значіння. — Докладне вивучене дарум. На бажання посилаємо учительку домів. — Скінчені праці приймаємо до дальшої відпродажи.

Перше галицьке підприємство домашніх робіт
 поньчошковых на довгих машинах до плетения
Лібаль і Спілка
 зареєстроване товариство торговельне
Львів а., ул. Кохановського ч. 39.
 Не купуйте кулистих машин, що є без вартости.
 Жадайте проспектів. 955 5—?

Іл. 5. Реклама Першого галицького підприємства з виготовлення трикотажних (панчішних) виробів «Лібаль і Спілка», Львів, 1908 р. (опубліковано: Діло. — 1907)

Від останньої третини ХІХ ст. на рівні владних структур Східної Галичини ставиться питання розвитку місцевого промислу та торгівлі. Розвій фабричної промисловості, відновлення ремесел забутих та досі незнаних, фаховий вишкіл кадрів, активізація

лицька, 20 і 3, — 1895; **Фельб Міхал**: магазин одягу — кальсони, панчохи жіночі бавовняні, з подвійною стопою, фільдекос, шовкові, газові, шкарпетки чоловічі, комірці, манжети тощо, *Львів, вул. Городецька, 64*, — 1923; **«Флоріда»**: панчохи (фільдекосові зі швом та подвійною стопою — 1.50 зл.; бавовняні з подвійною стопою — 1.30 зл.; шовкові фльор імпортні — 2 зл.; шовкові фльор вищого сорту — 2.50 зл.; газові однотонні — 2.90 зл.; панчішки патентові — 0.75 зл.), шкарпетки (бавовняні кольорові — 0.60 зл.; fil d'ecose у смуги — 1.20 зл.; півшовкові з подвійною стопою — 1.40 зл.; шовкові фльор — 1.90 зл.), реформи (fil d'ecose комплекти великі — 1.90 зл.; французькі — 3.90 зл.; сорочки жіночі віденські — 2.90 зл.; кассаки — від 7.50 зл.), а також купальні костюми, штанці, трикотажні вироби, *Львів, вул. Городецька, 3 а* (навпроти костелу Анни), — 1925; **Фогль Е.**: фабрика білизни (кальсони, шкарпетки однотонні і кольорові, кафтанчики, панчохи жіночі кольорові шовкові та бавовняні, простирадла, обруси тощо), *Львів, вул. Галицька, 14*, — 1880; **«Magasin de Nouveautés au Printemps»**: білизна чоловіча, капелюхи, шапки, рукавички, вироби зі шкіри, галантерея, шкарпетки, *Львів, вул. Галицька, 13*, — 1887; **«Maison Chic»**, **вл. Белл Й.**: торгівля трикотажними виробами, *Львів, вул. Сикстуська, 1*, (тепер — вул. П. Дорошенка), — 1928.

торговельних процесів — основні завдання керівних органів регіону [22]. Це, безперечно, посприяло розвитку місцевого виготовлення «трикотажних» виробів: відкриваються вузькофахові майстерні (виробництво панчіх, шкарпеток), універсальні (светри, шапки, гамаші, шалі, панчішні вироби) та змішані (в'язання спицями, килимарство, кравецтво) [21].

Дієва роль у розвитку трикотажного промислу у першій третині ХХ ст. на теренах Галичини, з головним правлінням у Львові та філією у Кракові, належала «Лізі Промислової Допомоги» («*Liga Pomocy Przemysłowej*») [3; 4; 5]: за її сприяння у Львові 1911 р. було засновано Семінарію домашнього промислу (вул. Панська, 11) [6; 4], організовано низку спеціальних курсів з виготовлення трикотажних виробів та мережива (учениці отримували свідоцтва і мали можливість започатковувати власну справу. — О. К.), правову й фінансову підтримку надавали у відкритті в'язальних робітень на теренах Галичини [5; 48]. З ініціативи «Л. П. Д.» упродовж 1911—1912 рр. тривала робота над створенням «Панчішної спілки» (*Spółka rolniczości*), основне завдання якої — об'єднання регіональних трикотажних майстерень, які б продукували вироби під однією зареєстрованою маркою. Попередня інспекція робітень передбачала об'єктивну оцінку щодо технічного та фахового забезпечення, що давало змогу визначити специфіку виробництва: розділити й поділити виріб панчіх, шкарпеток на чоловічі, жіночі та дитячі, — кращої і гіршої якості, окремі групи товарів — камізельки, блузки, пальта жіночі, кафтанчики, гамаші тощо [7]. Якісний трикотажний асортимент місцевого виробництва був би дешевшим, а відповідно, і доступнішим для споживача, водночас, ставши конкурентоспроможним привізному⁵.

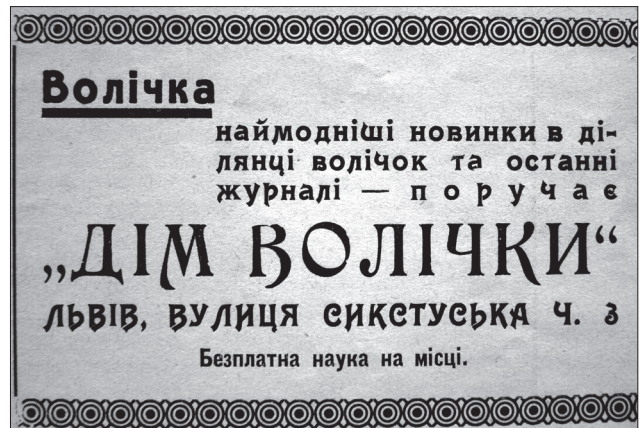
⁵ «Ліга допомоги промислової» розробила кошторис для отримання грошової позики з крайового фонду промислового у розмірі 30.000 корон для зміцнення та організації регіонального панчішного промислу. За попередніми підрахунками є попит на 1.200.000 пар шкарпеток різної якості, 2.000.000 пар панчіх жіночих різної якості і 800.000 пар панчіх та панчішок дитячих. Взявши середню ціну на шкарпетки чоловічі літні і зимові по 60 гр. за пару отримали 720.000 кор., за 2.000.000 пар панчіх жіночих по приблизній ціні 1 кор. 50 отримали 3.000.000 кор., 800.000 пар панчіх дитячих по 40 кор. отримали 320.000 кор. або разом 4.040.000 корон, хоча

Навчання у Семінарії домашнього промислу «Л. П. Д.» розпочалося з курсів панчішництва і трикотажу (18.02.1911), що свідчило про попит на цей вид продукції. Упродовж семи тижнів учениці навчалися в'язати на машинному обладнанні (технологія, обслуговування, практичні заняття), окрім того вивчали торговельну справу, товарознавство, матеріалознавство, що давало можливість у майбутньому провадити власну справу [7]. Курс вела *Зофія Мазуркова*, яка на той час мала приватну трикотажну школу у Львові (приватна школа розвивалася під патронатом «Ліги Промислової Допомоги». — О. К.), що були поодинокими на теренах Східної Галичини наприкінці XIX — поч. XX ст. [6; 19; 20].

Майстерня *Ванди Петровської* (учениці п. Мазуркової) — один з продуцентів трикотажних виробів у Львові на поч. XX ст. Власниця активно працювала над розвитком трикотажного промислу, виготовленням виробів з вовни — жакетів, штанців різних фасонів, шалів, а також практикувала вишкіл молодих кадрів і пропагувала жіночі ручні роботи. Фахової спеціальної освіти не мала: два місяці вчилася виготовляти панчохи у робітні *Зофії Мазуркової*, згодом ще місяць у віденській робітні *п. Ведермана* — фабриканта панчіх. Власну робітню під назвою «Пряха» («*Пиондка*») п. Ванда відкрила 1912 р. по вул. Св. Софії, 40 (тепер — частина вул. І. Франка). Для початку роботи закупила дев'ять спеціальних трикотажних машин, а через оголошення набрала декілька дівчат для навчання в'язального ремесла. Безпосередньо до роботи було залучено 10 робітниць, ще чотири працювало «на дому». Для кращої самоосвіти та науки робітниць пані Ванда запросила вчительку з Відня.

Після року праці справи майстерні просувалися з перебоєм: клієнтів було обмаль, оскільки велику конкуренцію творили привізні вироби. Купці не поважали товар місцевого виробництва, хоча, водночас, відзначали хорошу якість та старанність викін-

при підрахунку бралось до уваги дуже низькі ціни. Наприклад, ціна 1 пари чол. шкарпеток середньої якості виносить 1 кор., 1 пари жіночих панчіх — 4—6 кор. і вище. Якщо додати до цього потребу в інших панчішних виробках — кафтанички, сорочки, камізельки, светри, рукавички, жакети, вартість яких оцінено близько 1.000.000 кор., отримано 5.000.000 кор. щорічно, які населення краю сплатить за ці вироби панчішні [7].

Іл. 6. Реклама «Дім Волічки» — модні трикотажні новинки та можливість практичного навчання, Львів (опубліковано: Нова Хата. — 1937. — Ч. 15—16)

Іл. 7. Літня блузка у чорно-білі смуги, доповнення — головний убір «феска»; виготовлено у трикотажній майстерні Міки Бачинської-Зеленої, 1934 р., Львів (опубліковано: Нова Хата. — 1934)

чення. Найважливіша проблема, яка стояла перед місцевим виробником, — ринок збуту. З декількох ученицями Ванда Петровська створила спілку з виготовлення «панчішкових» виробів, а також відкрила власний магазин по вул. Сенкевича, 5 (тепер вул. М. Вороного) під назвою «Альфа». Асортимент виробів різноманітний: гамаші, жакети, светри, шалики, панчохи, про що свідчила реклама на шпальтах преси. З метою реклами та залучення клі-

„ТРИКОТАРНЯ“

Перша українська робітня волічкових виробів.
МЕЛЬНИК ОЛЬГИ. — Львів, вул. Косцюшка 3/II.

Продає і виконує нові волічкові річі.
 Перероблює старі.
 Підроблює панчохи і скарпитки.

Робота солідна! Ціни приступні!

Іл. 8. Реклама Першої української робітні волічкових виробів «Трикотарня» Ольги Мельник, Львів, 1927 (опубліковано: Нова Хата. — 1927. — Ч. 12)

Іл. 9. Блузка темно-синього кольору з білим коміром, в'язана гачком, Львів. Цей виріб можна було придбати у Львові в магазині кооперативу «Українське Народне Мистецтво» у різних барвах (опубліковано: Нова Хата. — 1934. — Ч. 4)

ентури було вив'язано 200 пар гамаш для Союзу Сокола, а також було вислано до Америки зразки гамаш, светрів та інших трикотажних виробів для перспективи подальшої співпраці. Відсутність якісного обладнання було однією з причин гальмування успішного розвитку в'язальних майстерень. Наприклад, для виробництва модних на той час жакетів використовували машину «Liuks-Liuks»; для виготовлення штанців, а також для так званих артикулів «гімалай» теж застосовували спеціальну машину. Найважливішу — в'язальну машину (*strickmaschine*) «Liuks-Liuks» — можна було придбати лише в Пруссії [10].

Власне, наприкінці XIX — на поч. XX ст. багато власниць в'язальних майстерень проходили практику на трикотажних фабриках Австрії або Пруссії, працюючи робітницями, де фаховий та технічний рівень був на значно вищому професійному щаблі, ніж на західноукраїнських землях. Позитивний результат такої освіти — досвід користування обладнанням, негативний — відсутність мистецького підходу у створенні в'язаних виробів: здебільшого комерція переважала над творчістю. Відповідно у приватних майстернях чи школах у процесі навчання учениці здобували лише ті навички, якими володіли їх роботодавці.

Варто зазначити, що у такому «форматі» працювала більшість виробників трикотажу: навіть ті, що позиціонували себе як «підприємство» чи «фабрика», не відповідали західноєвропейським аналогам через брак якісного устаткування і висококваліфікованих працівників. Хоча, звичайно, трикотажні машини (навіть у невеликій кількості) давали змогу продукувати більший обсяг товару, створюючи конкурентоспроможність з іншими продуцентами. Наприклад, на поч. XX ст. у Львові працювало перше галицьке підприємство «Лібаль і Снілка» (*Libal i Ska*) (Іл. 5) [17] з виготовлення «панчішкових» робіт. Працівниці вив'язували вироби на спеціальних плоскофангових машинах «Славія» з пряжі, яку надавала фірма. Готову продукцію відсилали представникам торговельного товариства, за що отримували гроші і сировину на наступні замовлення.

Періодом стагнації та занепаду усіх попередніх здобутків у розвитку місцевого промислу і промисловості стала Перша світова війна, повоєнні роки зокрема. Більшість підприємств було закрито, а ті, які функціонували, працювали для потреб армії (з трикотажних виробів найбільше продукували гамаші («гетри», «штуци», «штримфлі») — доповнення до взуття військових одностроїв). По завершенні воєнних дій економічний стан задіяних країн поступово повертався у звичне русло мирного буття: власники відновлювали старі чи створювали нові виробництва, а модні одягові тенденції спричинили попит на трикотажні речі (Іл. 6). Саме упродовж 1920—1930-х рр. на теренах Східної Галичини відбуваються позитивні зміни у текстильному промислі, зростає кількість дрібних трикотажних мануфактур і робітень, зокрема тих, власниками яких були українці,

що зумовлено низкою чинників: пропагування і підтримка «рідного» мистецтва та промислу, розвиток українських осередків фахового вишколу, що впроваджувалися завдяки просвітницькій та освітянській діяльності окремих інституцій, зокрема приватної гімназії СС. Василянок [34; 38; 10; 12], спілки «Труд» [40], «Союзу Українок», «Сільського Господаря», «Рідної Школи», «Українського Педагогічного Товариства» кооперативу «Українське Народне Мистецтво» [41], «Просвіти» та ін.

Власне мистецько-професійна освіта відіграла дієву роль у розвої львівського трикотажного осередку 20—30-х рр. XX ст. Можливість отримати фах, самостійно виготовляти модні вироби, відкривати власну справу та бути фінансово незалежними стало вагомим аргументом для жіноцтва, українського зокрема, у зміні сфер своєї діяльності [22; 35; 39]. Однією з небагатьох установ, де українських дівчат навчали ручних робіт і моделювання одягу, професійно готували молодь для промислових та торговельних закладів, була приватна фахова жіноча школа СС. Василянок [38; 37]. Випускниці школи, серед яких — *Клавдія Кордуба-Дікенс*, *Міка Бачинська-Зелена*, *Катерина Кузьма* (1924/26 навч. рр.), — стали згодом власницями робітень та провідними майстринями у царині трикотажу [37; 38]. За їх участі провадили курси, організовували ревії мод та виставки ручних робіт [30].

Основний напрям діяльності *Міки Бачинської-Зеленої* (робітня знаходилась по вул. Театинській, 31, тепер вул. М. Кривоноса, 1920—1930-ті рр.) — одяг, в'язаний з вовни спицями та гачком. Окрім продукування «трикоту», п. Міка вела трикотажні курси (1933 р.), на яких навчала українське жіноцтво основ в'язання, застосовуючи їх для власних потреб. По закінченні курсу учениці представляли свої роботи на виставці, на якій було відзначено високий рівень майстерності виконання: особливо привернула увагу велика кількість в'язаних дитячих виробів [30]. У 20—30-х рр. XX ст. робітня п. Міки Бачинської-Зеленої, чи, властиво, продукція, користувалась великою популярністю серед жіноцтва Львова. Основний напрям діяльності — «плетені» вироби з вовни різноманітного асортименту. Як один зі зразків — гачкована блуза святкового призначення з тонкої пряжі кольору «chartreuse» (шартрез — сорт лікеру). Коротка, трохи нижче лінії талії, з ру-

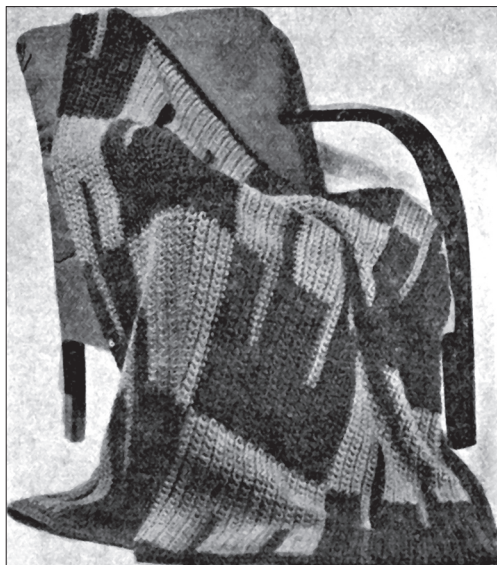
Іл. 10. Редакційна колегія «Нової Хати». Зліва направо: Марія Громницька, Євгенія Вербицька, Константина Галицька, Стефанія Савицька, Лідія Бурачинська, Ірина Бонковська, Олена Залізнякава, Ірина Гургула (опубліковано: Нова Хата. — 1934. — Ч. 12)

Іл. 11. Запрошення на Вечір Народної ноші, влаштований кооперативом «Українське Народне Мистецтво» (джерело: ЦДІАУ у Львові. — Ф. 327. — Оп. 1. — Спр. 2. — «Запрошення товариств, редакцій, культосвітніх організацій і установ на збори, вечори, концерти»)

кавом «три чверті», який до низу розширюється і призьбується, що утворює своєрідний об'єм. Художнім акцентом виступає квітковий візерунок, яким вив'язана пілочка та низ рукавів. Цікаво, що світлина цього виробу була розміщена на сторінках часопису «Нова Хата» і пропонувалась читачкам як один із призів конкурсу. Це була рівночасно мистецька і комерційна пропозиція.

Це одна творча модель з робітні Міки Зеленої — ранковий гачкований кафтанчик з пряжі рожевого кольору. Оскільки виріб побутового призначення, то крій та декорування дещо простіші і практичніші, ніж попереднього артикулу: призьблений по горловині, із заниженою проймою та розширеними донизу рукавами з зубцеподібним закінченням. Саме рукава стали акцентом у виробі: основна частина їх вив'язана

Іл. 12. Вовняне покривало, виготовлене за проектом сестер Ольги та Олени Кульчицьких (опубліковано: Нова Хата. — 1934. — Ч. 10)

Іл. 13. Дитячий комплект (джерперова камізелька і спідничка), в'язаний гачком; виготовлений за проектом сестер О. і О. Кульчицьких. По горловині, низу камізельки і спідниці — оздоблення кольоровою вишивкою в українському народному стилі (опубліковано: Нова Хата. — 1928)

гачком ажурним візерунком, який розташований горизонтальними смугами. Викінчені рукава трьома рядами сітки. На загал виріб створює відчуття легкості, що і відповідає його призначенню.

Про майстерність виконання та естетичний підхід майстрині свідчить комплект з блузки та головного убору на кшталт «фески» (шапочка у вигляді зрізаного конуса) (Іл. 7). Блуза — це плетений короткий облягаючий виріб до талії, розрізний спереду, з патентом та невисоким комірцем-стійкою білого кольору. Основне полотно (пілочка) вив'язане в діагональні чорно-білі смуги, які йдуть у напрямку від бокових швів до центру. Таке розміщення візерунку утворює цікавий зубцевидний декор (стосовно центральної лінії), надає виробу динамічності. Спереду блузка заціпається на модні у той час дерев'яні гудзики подовженої форми. Акцент у виробі — однотонні гачковані сітчасті білі рукави довжиною до ліктя. Саме вони надають вишуканості та елегантності, створюють романтичний образ. Головний убір вив'язаний у чорно-білі смуги, як і пілочка блузки. Цікавим художнім моментом у цьому комплекті є майстерне поєднання двох технік — в'язання спицями та гачком і використання діагональних смуг у класичній контрастній чорно-білій гамі.

Така мистецько-технологічна характеристика виробів Міки Бачинської-Зеленої свідчить про досконале володіння предметом самої майстрині та її підопічних, зокрема про вміння поєднати утилітарну та творчу концепцію в одному виробі.

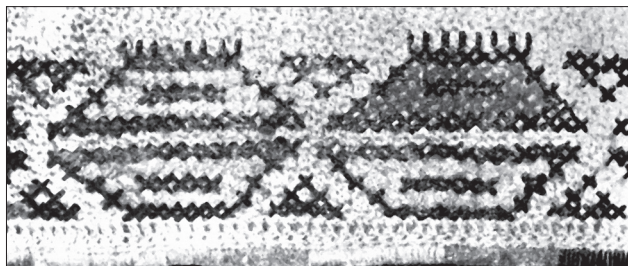
У 1933 р. Клавдія Кордуба також провела курс ручного трикотажу, який закінчило 20 учениць школи «Труд». Робітня Клавдії Кордуби-Дікенс (вул. Пілсудського, 23 (від пл. Бенедиктів до вул. Зябликевича, 1920—1930-ті рр., тепер — вул. І. Франка,) теж була знана серед тих, хто цікавився новинками моди. Асортимент, який виготовляли у майстерні, різноманітний: взимку переважно светри, ангорові сукні, шалі, шапочки, костюми, норвезькі та гуцульські лещатарські комплекти, які користувалися особливим попитом, влітку — купальний і спортивний одяг, а також деякі види «плетеної» жіночої галантереї, панчохи та шкарпетки. Клієнтами робітень були українці, поляки, німці, а приватні замовлення надходили з Катовіц, Варшави, Луцька, що підтверджує високу якість в'язаних виробів, які продукувалися на західноукраїнських

теренах. Вироби різноманітного призначення виплітали і спицями, і гачком. Один з таких виробів — гачкована «камізелька» з м'якої пряжі білого кольору: коротка, трохи нижче лінії талії, з довгими облягаючими рукавами. Спереду двобортна застібка з червоними гудзиками, які є декоративним елементом і акцентом водночас. Цікавою деталлю у виробі виступає відкладний цільновив'язаний комір трикутноподібної форми. Це одна камізелька, але виплетена спицями з вовни вишневого кольору «Сирена» марки «Трикутник у колі». В'язані вироби робітні Клавдії Кордуби широко рекламували в часописі «Нова Хата» як на світлинах, так і в описовому вигляді.

Знаюмою майстринею з трикотажу упродовж 1930-х рр. була Степанида Бревко (Грицай), котра успішно працювала на творчій ниві до 90-х рр. XX ст. [14]. Окрім провадження курсів, п. Стефанія зробила виставку власних робіт (працюючи інструкторкою у кооперативі «Вовна». — О. К.), написала «Трикотарський підручник» [13], де подала техніки в'язання та зразки переплетень, зокрема українську термінологію. Також знайомі були «Трикотарня» Ольги Мельник (Іл. 8), перша українська робітня волічки «Вовна», робітня «Олька», «Мі-Ка», «Нова трикотарня», «Омніум», брати Пастернак, «ПФАУ», фабрика Сторошук С., Явір Г. і С-ка та інші.

Упродовж 30-х рр. XX ст. в'язання спицями та гачком розвивається у контексті піднесення домашнього промислу Східної Галичини: сільські мешканці виготовляли продукцію на замовлення міських магазинів, фірм, спілок тощо. Реалізацією в'язаних виробів, які були витвором домашнього промислу на селі, займався у Львові кооператив «Вовна» [29] (зокрема кооперативи «Українське Народне Мистецтво» (Іл. 9), «Базар», «Сокільський Базар». — О. К.). Тут розробляли та вив'язували різноманітні моделі светрів, шапок, рукавиць, над якими працювала інструкторка «Сільського Господаря». Вона навчала молоді кадри, здебільшого по селах, передавала їм зразки моделей із волічкою відповідного кольору та візерунками для «виплітання». Згодом збирала ці роботи та передавала до кооперативу для реалізації.

Важливо зазначити, що у 1920—1930-х рр. у декорі трикотажних виробів, як і в моделюванні одягу

Іл. 14. Фрагмент оздоблення кольоровою вишивкою в українському народному стилі (До іл. 11) (опубліковано: Нова Хата. — 1928)

Іл. 15. Жіночий трикотажний костюм, що складається зі спідниці та светра (опубліковано: Нова Хата. — 1936. — Ч. 15)

загалом, широко застосовують українські народні мотиви. Тенденція пропагування «рідного» промислу та мистецтва знайшла підтримку серед різних верств населення. Такі відомі особистості як Ірина Гургула, Лідія Бурачинська, Ярослава Музика, Софія Вальницька, Константина Малицька, сестри Ольга і Олена Кульчицькі, сестра Северина Парилле (Іл. 10) вели просвітницьку діяльність через публікації у пресі, організацію виставок, плекання творчого молодого покоління (Іл. 11). Наприклад, на сторінках жіночого часопису «Нова Хата» (виходив у Львові упродовж 1925—1939-х рр. [26]) подавали зразки в'язаного одягу та предметів інтер'єру за ескізами сестер О. і О. Кульчицьких:

Іл. 16. Жіночий джемпер, в'язаний спицями (опубліковано: Нова Хата. — 1934. — Ч. 3)

Іл. 17. Жіночий трикотажний комплект: берет та шарф, Львів; в'язання гачком (опубліковано: Нова Хата. — 1932)

дитячі костюмчики з вишитим оздобленням, суко-
ночки, жіночі комплекти (гарсонки, камізельки зі
спідничками), шапки з шаликами та рукавичками,
шалі, декоративні подушки, пледи, валики на дива-
ни тощо [24] (Іл. 12; Іл. 13; Іл. 14; Іл. 15; Іл. 16). Ве-

чори народної ноші та ревії мод презентували бага-
тогранність українського народного мистецтва та
місцевого промислу не тільки на західноукраїнських
теренах, а й далеко поза їх межами (Утрехті (Гол-
ландія, 1926), Нью-Йорку (США, 1927, 1933),
Чикаго (США, 1933), Перемишлі (1937), на Ве-
ликій Україні, зокрема у Львові, Коломиї, Стрию,
Заліщиках, Станіславові, Бродах, Золочеві, Рудках
та ін.).

Тенденції моди. Художньо-стильові особливості
трикотажних виробів формувалися у синтезі захід-
ноєвропейських тенденцій та місцевих народних тра-
дицій. На загал жінки Східної Галичини дотримували-
сь «модної силуетки», та все ж їхній зовнішній
вигляд відрізнявся від вигляду західноєвропейсько-
го жіноцтва, котре, додержуючись модних тенден-
цій, одягалися значно простіше й скромніше. Сліпе
наслідування європейської моди призводило до не-
гативних результатів, коли, з одного боку, нівелюва-
лись українські традиції, а з іншого — бездумно ко-
піювались західні зразки. Рафінувати західні моделі
одягу, підбирати зі смаком одяг пропонують україн-
ські часописи, бо ж «...не все те гарне і модне у сві-
ті, з чого, на жаль нам приходится брати взір» [33],
презентуючи водночас останні новинки моди.

Наприкінці XIX — на початку XX ст. у мисте-
цтві панував стиль модерн, який суттєво вплинув на
розвиток мережива — одного з основних засобів
декору жіночого костюму. Його застосовували у де-
коруванні «візитових» суконок: з нього виплітали
кокетки, манжети, декоративні елементи. Саме в
цей час популяризувалося мереживо, в'язане гач-
ком, — «ірландське мереживо». Популяристість ме-
режива пояснювалася тим, що воно імітувало гіпю-
рову тканину і передавало його основні технологіч-
ні та естетичні властивості: вишуканість, легкість,
рельєфність, елегантність, ажурність, делікатність.
Володіння гачком чи спицями давало змогу модни-
цям виготовити мереживо на власний смак або за-
мовити його у майстрів цієї справи в кооперативі чи
приватному ательє, що робило виріб дешевшим і до-
ступнішим, ніж імпортоване.

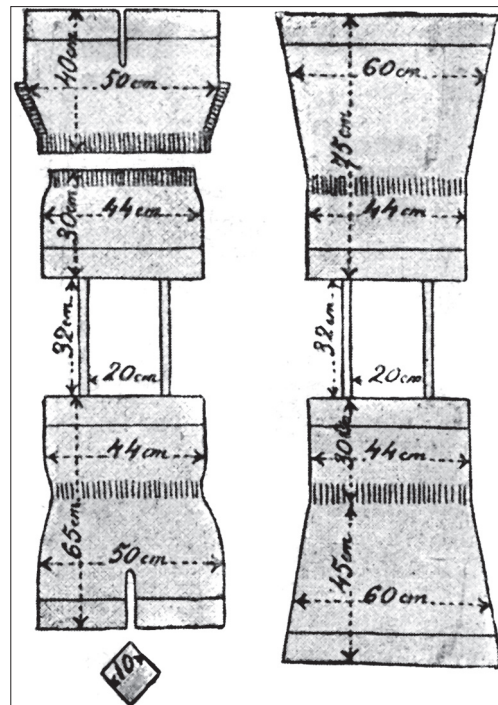
Модний аксесуар — рукавички з різноманітних,
поєднаних між собою у розмаїтих варіантах, матері-
алів. Мистецько вишуканими з погляду технік вико-
нання та їх комбінаторики, є гачковані, ажурно ви-
плетені, «як то носили колись наші бабуні» [31]: з

манжетом з мережива фабричного виробництва або вигачкуваним вручну з основної пряжі. У моді — в'язані спицями та гачком комплекти (аксесуари), що складаються з комірця, манжетів та пояса і виготовлені з пряжі (вовна, волічка, бавовна, льон) чи шовкового шнура двох кольорів. Особливий ефект створювала контрастна чорно-біла комбінація пряжі на зразок шахівниці.

В'язані спицями та гачком комплекти — берет, шалик та рукавиці — виготовляли як для дорослих, так і для дітей. Шалики, хустки-апашки вдало доповнювали костюми і плащі спортивного стилю. Виготовлені з волічки, вони добре захищали від холоду і водночас були естетичним декоративним елементом, оскільки пряжі на такі вироби підбирали яскравих кольорів (Іл. 17). В'язані шарфи контрастних кольорів, але делікатніші за структурою переплетення, одягали також до квадратних вирізів (плаття, пуловери, блузки).

З трикотажних виробів попитом користувалась білизна та одяг спортивного (зокрема плавання та теніс, чи, як ще називали, ситківка) і відпочинкового призначення, оскільки вони були теплими, зручними, гігроскопічними (Іл. 18). Заняття спортом, фізичне виховання жінки стало ще однією складовою емансипації, «нового поняття про жінку» [36]. На зламі XIX—XX ст. одяг для купання був незручним і навіть смішним, прикриваючи повністю тіло, тож з модою на засмагу, коли «чеколядове муринське тіло теж природно входить у моду в Європі», на здорове спортивне тіло купальний костюм зменшує свої об'єми та пропорції, поступово набуваючи вигляду сучасного купальника. Нова еластична пряжа, як правило, каучук з шовком, бавовною або віскозою, дала можливість створити купальний костюм, що щільно облягав тіло і в мокрому вигляді не втрачав форми. У 20—30-ті рр. XX ст. «...мусимо мати купелевий одяг. Це дуже необхідна частина нашої гардероби, а купіль в сорочці є непростим гріхом проти моди й естетики (Іл. 19; Іл. 20; Іл. 21).

У Європі популяризація гри в гольф принесла з собою шотландську клітку та ромбовидні візерунки (аргіл), що широко застосовувались у декорі светрів, кардиганів, джемперів та шкарпеток. Особливої популярності наприкінці 1920-х рр. набуває лежцятарство, яке стає доступним не тільки жінкам, а й дітям. Оскільки це активний зимовий вид спорту,

Іл. 18. Крій комплекту трикотажної спідньої білизни (сорочка зі штанцями); поєднання щільного та ажурного переплетень. Замовити готовий виріб було можливо в крамниці «Українське Народне Мистецтво» (опубліковано: Нова Хата. — 1934. — Ч. 11)

Іл. 19. Жіночі комплекти для плавання та відпочинку на пляжі; 1932 р., Східна Галичина, бавовна, льон (опубліковано: Нова Хата. — 1932)

то й одяг повинен бути теплим, пластичним, м'яким та зручним. Саме цим критеріям і відповідали в'язані вироби з вовни — різноманітні светри, пуловери,

Іл. 20. Жіночі комплекти для плавання та відпочинку на пляжі (опубліковано: *Vogue*. — 1929)

Іл. 21. Трикотажні пляжні костюми на європейських курортах, 1913 р. (Архів автора)

шкарпетки, гетри, рукавиці, головні убори та шалики. Також у цей період невід'ємною частиною жіночого відпочинкового гардеробу стають брюки. Спідниці одягають значно рідше, переважно для прогулянок. То ж у зимовому одязі зустрічається багато суперечностей: довгі сукні чергуються з «широкими штанами лежатарок, а ...капелюшки із яркими вовняними шапками» [28]. Модні часописи подають варіанти поєднання деталей лежатарського одягу та можливостей їх декору, орієнтуючись на європейські тенденції. Оскільки повний лежатарський одяговий комплект дорогий, то більшість жінок виготовляла та компоувала його власними силами. Брюки і куртки можна було переробити зі старих речей, а всілякі доповнення виплести з вовни власноруч. Теплий светер чи пуловер зазвичай мала кожна жінка, та старались вив'язувати їх спеціально під колір костюма. Це були однотонні светри різноманітної грубої в'язки з високим коміром-гольфом, а також кольорові — з ромбовидним (візерунок «аргіл»), у пасочки та жакардовим візерунком. До них, як доповнення, вив'язувались вузькі шалики яскравих кольорів, що були особливо модними (Іл. 22).

Для більшої яскравості та декоративності костюма замість спортивних шкарпеток одягали гуцульські капчури, які надавали яскравості через колір та барвистий орнамент. Використання народних мотивів та автентичних народних виробів у повсякденному побуті свідчить про вплив народного мистецтва на моду 20—30-х рр. ХХ ст. Саме в лежатарському вбранні, де була можливість проявити творчий підхід, особливо широко використовували гуцульські візерунки. Взагалі лежатарське вбрання дуже добре надавалось до таких своєрідних модифікацій. Тут використовували баранячий плетений пояс, капчури, кольорову шапочку-клепаню, а штани і куртку декорували кольоровою вовною. Цікавими були в'язані спицями геометричні візерунки, які широко використовують гуцулки для оздоблення капчурів. Шапочки та шалики, виготовлені у такому стилі з орнаментом «пташки» або «оленики», були яскравим акцентом у лежатарському костюмі на тлі білого мерехтливого снігу. Гуцульський орнамент та колористику застосовували для вив'язування цілих вовняних комплектів (Іл. 23).

Колір і фактура панчіх були пов'язані головню з модними європейськими тенденціями та напрямками.

Вміння підбирати та допасовувати їх до взуття і плаття свідчило про смак та вишуканість власниці. Упродовж конкретного періоду мінялися колір, поєднання з ансамблем одягу, фактура тощо. Наприклад, у 1930-х рр. у моді панчохи, виготовлені зі сітки золотого або срібного кольору, які одягали лише до парадних туалетів. Окрім них, «як новість», з Парижа запозичили прозорі панчохи з мережива або тюлі. Міняється і колір виробів: панчохи вже не є таких червоно-іржавих відтінків, а наймоднішим кольором стає коричневий, так звана «бардельона». Очевидно, назва пішла від кольору загорілого тіла з іспанських курортів. Також у моді «краска темнопомаранчева і ясна краска доспілого збіжжя» [32]. За якістю панчохи тонкі, газові, але вже не блискучі, а матові. Якщо закордонні фабрики технологічно виготовляли на той час модні панчішні вироби, де лицева гладка сторона була всередині, а матова — ззовні, то жінки західних теренів України одягали звичайні панчохи «навиворіт», таким чином дотримуючись модних європейських тенденцій. Така панчоха краще прилягала до ноги та видовжувала її лінію. Окрім відповідності до взуття, панчохи мали відповідати й кольору туалету: до вечірніх суконь одягали, як це було прийнято, панчохи темного кольору, до світлих — ясного кольору.

Отож, наприкінці XIX — у першій третині XX ст. Львів — один з провідних осередків трикотажного виробництва на території Східної Галичини. Спершу в'язані вироби (так званий «трикот») були головно предметом імпорту. Привізний асортимент уповні відповідав модним європейським тенденціям, а за ціною був доступним лише заможним верствам населення. Зміни в жіночому костюмі, в окремих ділянках суспільного життя зокрема (емансипація, розвиток спорту, діяльність лікарів-гігієністів), особливо популяризували трикотаж, що і вплинуло на його інтенсивний розвиток.

У Львові виникає потреба власного виробництва трикотажних виробів — для потреб населення та з економічного огляду як конкурентоспроможні артикули імпортованому товару. Початково закладають дрібні приватні майстерні-робітні, де у виготовленні в'язаних виробів переважала ручна праця. Власниками цих закладів переважно були євреї, поляки, про українців — поодинокі згадки.

У 1920—1930-х рр. поширюються мануфактурні підприємства з застосуванням спеціального об-

Іл. 22. Моделі спортивного вбрання на сторінках часопису «Vogue» (опубліковано: Vogue. — 1930)

Іл. 23. Зимові лещатарські жіночі та дитячі комплекти: трикотажні светри, безрукавки, шкарпетки, рукавиці, шапки, шалики; Східна Галичина, вовна, волічка, в'язання спицями та гачком (опубліковано: Нова Хата. — 1930. — Ч. 1)

Іл. 24. Курс ручного трикотажу, під час якого Міка Бачинська-Зелена перевіряє роботи учениць (опубліковано: Нова Хата. — 1932. — Ч. 5)

ладнання та фахових знань. Асортимент, який користувався попитом не тільки на місцевому ринку, а й за кордоном, відповідав тогочасним модним європейським тенденціям: панчохи, светри, пуловери, джемпера, комплекти, спідниці у розмаїті пасочки, смуги, ромбовидні орнаменти «аргіл», «коси». Розвиток фахової трикотажної освіти, успішна діяльність саме українських майстерень та мануфактур, використання у декорі вбрання українських народних мотивів свідчить про значний поступ у трикотажному виробництві Львова кінця ХІХ — першої третини ХХ ст.

Перелік скорочень

ДАВО — Державний архів Волинської області

ЦДІАУЛ — Центральний Державний історичний архів України у Львові

ДАІФО — Державний архів Івано-Франківської області

НХ — Нова Хата

1. ДАВО. — Ф. 34. — Оп. 2. — Спр. 744. — (Цены на товары за 1935 г.).
2. ДАВО. — Ф. 34. — Оп. 2. — Спр. 33. — (Прейскурант Львовской финансовой палаты на продукцию легкой промышленности. 1937 г.).
3. ЦДІАУЛ. — Ф. 165. — Оп. 4. — Спр. 239. — (Справа про діяльність товариства «Промислова допомога у Львові») (1906—1909).
4. ЦДІАУЛ. — Ф. 165. — Оп. 4. — Спр. 238. — 122 арк. — (Справа про діяльність товариства «Промислова допомога у Львові») (1904—1905).
5. ЦДІАУЛ. — Ф. 835. — Оп. 1. — Спр. 430. — 195 арк. — (Матеріали про діяльність Ліги промислової

- допомоги та участь у ній Любомирського Андрія) (організаційні повідомлення, Любомирському Андрієві, бланки запрошення та ін.) (1907—1908).
6. ЦДІАУЛ. — Ф. 165. — Оп. 4. — Спр. 240. — (Справа про діяльність товариства «Л. Д. П.» у Львові) (1910—1911). — Арк. 122.
7. ЦДІАУЛ. — Ф. 165. — Оп. 9. — Спр. 132. — 76 арк. (1912). — (Справа про надання дотацій «Лізі промислової допомоги» у Львові на піднесення домашнього промислу в Галичині) (1912).
8. ЦДІАУЛ. — Ф. 165. — Оп. 9. — Спр. 101. — (Справа про надання субсидій кравчині Петровській Ванді на виїзд за кордон) (1912).
9. ЦДІАУЛ. — Ф. 179. — Оп. 4. — Спр. 1509. — 25 а. — (Розклад занять приватної школи СС. Василянок у Львові 1928/29 н. р.).
10. ЦДІАУЛ. — Ф. 179. — Оп. 4. — Спр. 1510. — 25 а. — (Розклад занять приватної школи СС. Василянок у Львові 1928/29 н. р.).
11. ЦДІАУЛ. — Ф. 179. — Оп. 4. — Спр. 1509. — 22 а. — (Статистичні дані про стан приватної професійної жіночої школи СС. Василянок у Львові) (1928—1939).
12. ІФДОА. — Ф. 263. — Оп. 1. — Спр. 1728.
13. Бревко С. Трикотарський підручник / С. Бревко, Л. Крушельницька — Львів : Вовна, 1937. — 48 с.
14. Грицай Степанида Павлівна. Виставка одягу. Проспект / упоряд. Стельмащук Г., Чугай Р. — Львів : Львівське відділення ін-ту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М.Т. Рильського АН УРСР, 1984. — 16 с.
15. Давни звичаї а модна псевдоцивілізація // Діло. — 1880. — Ч. 62. — С. 1—2.
16. Дзеконська-Козловська А. Женская мода ХХ века / А. Дзеконська-Козловська ; пер. с польск. — М. : Легкая индустрия, 1977. — 294 с.
17. Діло. — Львів, 1908.
18. Козакевич О. Джерела формування українського в'язання у загальноєвропейському контексті / О. Козакевич // Вісник ХДАДМ. — 2004. — Вип. 5. — С. 26—38.
19. Козакевич О. Косів — осередок в'язання ХХ ст. / О. Козакевич // Мистецтвознавство'05. — 2005. — С. 79—87.
20. Козакевич О. Косівщина — осередок в'язання ХХ ст. / Олена Козакевич // Праці наукового товариства ім. Шевченка. Краєзнавство. — Т. II. — Косів, 2006. — С. 270—280.
21. Козакевич О. Осередки трикотажного виробництва: Івано-Франківщина / Олена Козакевич // Мистецтвознавство'10. — Львів, 2010. — С. 79—92.
22. Козакевич О. Осередки фахової освіти в Східній Галичині кінця ХІХ — першої третини ХХ ст.: в'язання / О. Козакевич // Народознавчі зошити. — 2009. — № 3—4.
23. Козакевич О. Осередки в'язального виробництва на Івано-Франківщині (за матеріалами кінця ХІХ—

- XX ст. / О. Козакевич // Наукові записки. — Вип. 11—12. — Івано-Франківськ : Лілея-НВ. — 2010. — С. 60—68.
24. Козакевич О. Розвиток трикотажу 20—30-их р. XX т. на теренах Східної Галичини (модні тенденції, осередки) / Олена Козакевич // Народознавчі зошити. — 2003. — № 5—6. — С. 766—775.
 25. Козакевич О. Вплив соціально-політичних явищ на розвиток та формування української моди (в контексті історії західноєвропейського костюма) / Олена Козакевич // Народознавчі зошити. — 2002. — № 1—2. — С. 146—153.
 26. Козакевич О. «Нова Хата» / О. Козакевич // Мала енциклопедія українського народознавства. — Львів : Афіша, 2007. — С. 386.
 27. Кульчицька О. Чи треба зберегти і поширити народню ношу? Одно актуальне питання (понеділок, 1 жовтня; Частина перша) / Олена Кульчицька // Діло. — 1934. — Ч. 262. — С. 3—4.
 28. Мода зимою // НХ. — 1932. — Ч. 2. — С. 18.
 29. Наш домашній промисел // Кооперативна Родина. — 1939. — Ч. 11. — С. 9.
 30. НХ. — 1934. — Ч. 1.
 31. НХ. — 1934. — Ч. 6.
 32. НХ. — 1938. — Ч. 11—12. — С. 19.
 33. НХ. — 1928. — Ч. 10 — С. 8.
 34. Перша українська жіноча фахово-доповнююча школа середнього типу // НХ. — 1929. — Ч. 7. — С. 7.
 35. Про фахові школи УПТГ // Діло. — 1926. — Ч. 192. — С. 5.
 36. Про жіночий спорт // НХ. — 1926. — Ч. 9. — С. 1—2.
 37. Про пам'ятна книга гімназії сестер Василянок у Львові. — Нью-Йорк ; Сидней ; Торонто, 1980. — 334 с.
 38. Українська фахово-доповнююча школа у Львові // Нова Хата. — 1927. — Ч. 10. — С. 4.
 39. У новій промисловій станиці // Торговля і промисл. — 1938. — № 1. — С. 6-7.
 40. Цимбалюк О. «Труд» — жіноча кравецька школа / О. Цимбалюк. — Львів : БаК, 1998. — 56 с.
 41. Що таке Українське Народне Мистецтво // Господарсько-кооперативний часопис. — 1922. — Ч. 6. — С. 64.
 42. Charewiczowa L. Lwowskie organizacje zawodowe za czasów Polski Przedrozbirowej / L. Charewiczowa. — Lwów, 1929.
 43. Księga adresowa król. stoł. miasta Lwowa. — Lwów, 1900.
 44. Księga adresowa król. stoł. miasta Lwowa. — Lwów, 1913.
 45. Lozinski W. Patrycyat i mieszczaństwo lwowskie w XVI i XVII wieku / W. Lozinski. — Lwów, 1902.
 46. Rolny W. Dwie taksy towarów cudzoziemskich z r. 1633 / W. Rolny // Lud. — 1895. — R. 5. — S. 386.
 47. Skorowidz przemysłowo-handlowy królestwa Galicyi. — Lwów, 1906.
 48. Sprawozdanie z działalności «Ligy Pomocy Przemysłowej», 1913. — Lwów, 1914.
 49. Turnau I. Historia dziewiarstwa europejskiego do początku XIX wieku / I. Turnau. — Wrocław ; Warszawa : WPAN, 1979.
- Olena Kozakevych*
 LVIV AS A CENTRE OF KNITTING
 PRODUCTION
 (after the sources of late XIX and first third XX cc.)
- In the article has been considered one of the leading centres in knitting industry of Eastern Galicia at the late XIX to the first third XX cc., i.e. the town of Lviv. The important stages in local development of knitting in the context of sociocultural factors and phenomena of mentioned period have been determined with review of general types in production; the meaning of professional education in the growth of local knitting craft has been traced. The assortment and peculiarities of artistic styling of knitting ware have been characterized.
- Keywords:** knitting, fabrics, studio, manufactory, ateliers, professional education, machinery, vogue, assortment, tradition.
- Олена Козакевич*
 ЛЬВОВ — ЦЕНТР
 ТРИКОТАЖНОГО ПРОИЗВОДСТВА
 (конец XIX — первая треть XX вв.)
- В статье рассмотрен один из ведущих центров трикотажного производства в Восточной Галичине конца XIX — первой трети XX вв. — Львов. Определены важные этапы развития в контексте социокультурных явлений и процессов обозначенного периода, дана характеристика, художественно-стилистические особенности трикотажных изделий, прослежено значение профессионального образование в развитии местного трикотажного промысла.
- Ключевые слова:** трикотаж, творческие мастерские, мануфактуры, профессиональное образование, мода, ассортимент, традиция, художественные особенности.